

Agresia u detí a jej súvis so základnými sociálnymi potrebami

Hovorí sa, že každé správanie má svoj dôvod, svoju príčinu. Za naším správaním stoja naše potreby a práve neuspokojenie hlavných potrieb je považované aj za jednu z možných príčin agresie u detí. Javí sa, že zdravé dieťa sa pomerne ľahko vyrovnáva s prekážkami a so stresom, horšie je to ale v prípade dlhodobého neuspokojovania základných potrieb, kedy sa objavujú rôzne formy obranných mechanizmov a medzi ne patria aj agresívne prejavy správania voči okoliu či sebe samému.

Jeden z prístupov vychádza zo systému základných sociálnych potrieb definovaným Albertom Pesso a Dianou Boyden. V nasledujúcich riadkoch si o nich povieme viac, a to z pohľadu českého psychológa Jana Svobodu.

Potreba miesta

Potreba miesta sa na fyzickej úrovni viaže na istý ohraničený priestor, psychická úroveň potreby je daná väzbou na matku a svoju rodinu a ľudí, ku ktorým patrí. Stretávame sa napríklad s deťmi, ktoré sú vzhľadom k nižšej dosýtenosti potreby miesta v rodine výrazne citlivejšie na svoje veci v škôlke alebo aj s deťmi, ktorým sa narodil mladší súrodenec a staršiemu „berie miesto“. V domácom prostredí potrebujeme fyzické ukotvenie v troch miestach – ide o priestor na spanie, miesto pri stole, kde najčastejšie jeme, a tretím je miesto v centrálnej miestnosti (napríklad na gauči v obývačke) alebo v kútiku na učenie alebo hranie. V škôlke má každé dieťa svoj symbol, ktorý označuje jeho priestor v šatni, svoj uteráčik, svoju postieľku alebo aj stoličku so značkou, kde jedáva... Pokiaľ nemá dieťa dostatočne nasýtenú potrebu miesta, nie je schopné rešpektovať ani miesta a teritórium iných a zároveň môže tvrdo až agresívne hájiť „svoje miesto“, ulpieva na svojich veciach.

Potreba bezpečia

Potreba bezpečia sa spája s potrebou životnej istoty. Chápanie bezpečia a istoty vychádza z predpokladu, že dieťa sa ocitá v situácii alebo priestore, kde sa necíti ohrozované, kde sa nemusí usilovať o svoju ochranu, a to v zmysle fyzickom i psychickom. V prípadoch, kedy je potreba bezpečia nedostatočne sýtená, dieťa veľakrát pochádza z rodiny, kde je bežný krik, verbálne napadanie, hlučné prejavy; a často aj negatívne správanie staršieho súrodenca.

Naplnenie tejto potreby pre dieťa znamená, že k niekomu patrí, že ho má niekto rád, že sú tu ľudia, na ktorých je spoľahnutie.

S ohrozením bezpečia a následnou zmenou správania v negatívnom smere veľakrát súvisia zmeny. Je známe, a potvrdzujú to viacerí autori, že nevhodnému správaniu môžeme predísť, ak dieťa včas pripravíme na zmeny očakávané v jeho prostredí, v jeho svete. Situácie, ktoré sa môžu podieľať na náhlej zmene správania dieťaťa a vzbudzovať jeho agresiu, sú aj vážna nehoda, incident alebo nešťastie, choroba, rozvod alebo rozchod rodičov, úmrtie blízkej osoby.

Potreba podnetov, starostlivosti a výživy

Dostatok **podnetov** je jednou zo základných potrieb. Je pravda, že konflikt niekedy začne dieťa, ktoré sa nudí a snaží sa uspokojiť svoju potrebu stimulácie, no aj nadmerná stimulácia môže vyvolať silné fyziologické vzrušenie, ktoré sa dieťa snaží zmierniť hryzením, kopaním alebo bitkou. Rizikom teda môže byť aj „prepodnetované“ prostredie, kde je dieťa zahrnuté aktivitami, požiadavkami, hračkami, elektronikou. Dôležitá je tiež primeranosť podnetov; malé dieťa sa síce učí narábať s mobilom alebo tabletom, ale ten väčšinu úloh urobí zaňho. Výsledok je síce dokonalý, ale je stále len dvojrozmerný, je stále len „ako keby“. Reálny svet to nie je. Reálny svet neumožňuje behom sekundy niečo vymazať, zmeniť, nič sa v ňom nestráca, všetko má svoj dôsledok. V prípade agresívneho správania má dôsledok každé kopnutie, buchnutie, uhryznutie, nadávka.

Skreslenie, ku ktorému dochádza u mnohých rodičov v oblasti potreby podnetov, sa týka aj **starostlivosti**. Starostlivosť neznamena vyhovieť vždy požiadavkám dieťaťa, ale veľakrát práve korigovať jeho správanie, čo bude v konečnom dôsledku na jeho prospech, s láskou, úctou a pochopením, vplyvom na dieťa, nie jeho mocenským ovládaním. Je umenie dať dieťaťu všetko to, čo potrebuje, ale nie všetko to, čo chce“.

Výživou môže byť výživa vo forme stravy, ale aj pôsobenie fyzického prostredia (usporiadanie domova, poriadok) a výživa informáciami. Nevhodná výživa môže mať napríklad podobu nehody v tom, čo hovorí otec a mama alebo zahŕňanie dieťaťa nadmierou slov, pokynov, či napríklad aj neustále pustená televízia. Dôsledkom je, že dieťa nepočúva v snahe uchrániť sa pred preťažením. V škôlke sa potom deje to, čo doma: učiteľka musí veľakrát opakovať, čo má dieťa robiť. Viacerí autori poukazujú na negatívny vplyv televízie alebo agresívnych videí. Dieťa

sa s násilníckym hrdinom ponára do fiktívneho sveta, ktorý sa mu ponúka, spolu s ním. Násilné scény deti navyše často sledujú samy a v niektorých rodinách sa tomu venuje len málo pozornosti.

Potreba podpory, opory

Pre začlenenie dieťaťa do rodiny aj spoločnosti má veľký význam fyzická opora, dotyk, ale aj pochvala, ocenenie, opora psychická (v Maslowovom ponímaní potreba uznania, úcty, rešpektu, kompetencie). Ocenenie dieťaťa upevňuje kladné vzťahy a je významné pre sebavedomie a sebadôveru. Dôležité je, aby bolo konkrétne, aby dieťa vedelo, za čo je chválené. Dieťa, ktoré bolo správne oceňované v rodinnom prostredí, dokáže v neskoršom veku oceniť aj samé seba, ale aj lepšie zvláda záťaž. Neoceňovanému dieťaťu bude menej záležať na tom, čo si o ňom druhí myslia, a to môže v spojení s osobnostnou dispozíciou viesť k mnohým negatívnym dôsledkom v sociálnej oblasti ale aj k problémom so sebahodnotením a sebadôverou.

Potreba limitov

Limity predstavujú bezpečie a istotu. V konkrétnej chvíli niečomu bránia, zároveň pred niečím chránia. Výchovný proces bez limitov neexistuje. Pokiaľ rodičia limity nepripravia, dieťa si neprivykne na ich existenciu a rešpektovanie. Problém s limitmi je zreteľný v rodinách, ktoré pre dieťa robia všetko, čo si zažiada. Výsledkom je, že dieťa už v útlom veku utláča iných a ťažko si hľadá kamarátov. Základy nevhodného správania pripravujú rodičia, ktorí nestanovujú žiadne hranice a nedokážu povedať jednoznačné „nie“ v situáciách, kedy je to potrebné.

Pre deti je zdravé, keď majú jasné vedomie o tom, že niečo sa smie, niečo sa musí, niečo sa môže a o niečom sa dá diskutovať.

Poznanie a rešpektovanie základných potrieb dieťaťa umožňuje lepšie porozumieť a predchádzať nevhodnému správaniu. Je dôležité uvedomiť si, že výrazne, či dlhodobo neuspokojované potreby sa môžu začať prejavovať zosilneným spôsobom.

Vypracovala: Mgr. J. Lesajová

Použité zdroje:

ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Portál, 2004.

ERKERT, Andrea. *Hry pro usměrňování agresivity: 100 námětů pro činnosti s dětmi ve věku od 3 do 8 let*. Portál, 2004.

GORDON, Thomas. PET. *Úspěšná rodičovská výchova*. Mind Control Edition, 1995.

KAST-ZAHN, Anette. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. Computer Press, 2007.

KOPŘIVA, Pavel et al. *Respektovat a být respektován*. Spirála, 2012.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Maxdorf, 2010.

SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Portál, 2014.

SUNDERLANDOVÁ, Margot. *Rodičovstvo je veda*. IKAR, 2007.